

ЭНЭ ДУГААРТ

ДеФакто **НИЙТЛЭЛ**

Д.Жаргалсайхан
Эдийн засагч, нийтлэлч

Санзүүд ба СААГЧИД

II НҮҮРТ

ДеФакто **ТОЙМ**

БИЗНЕС ДЭХ ТӨРИЙН ОРОЛЦОО

ИРГЭНИЙ НИЙГМИЙН ДУУ ХООЛОЙ
ХУМИГДАХ УУ?

ЗАХИРГААНЫ ЕРӨНХИЙ ХУУЛИЙН
ӨӨРЧЛӨЛТ ХЭНД АШИГТАЙ ВЭ?

IV НҮҮРТ

Дамбадаржаагийн **ЖАРГАЛСАЙХАН**Долоо хоног бүрийн нийтлэл,
<http://jargaldefacto.com/category/23>

Сангууд ба СААГЧИД

УИХ, Засгийн газрын гишүүд, төр засгийн өндөр албан тушаалын түшмэд эрх мэдлээ урвуулан ашиглаж, жижиг дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сангаас хувийн компаниуддаа хөнгөлөлттэй зээл авсан тухай баримт нотолгоотой мэдээллийг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслүүд дэлгэж байна.

Энэ санг хариуцдаг Хүнс, хөдөө аж ахуй хөнгөн үйлдвэрийн сайд Б.Батзориг өөрөө эхнэр Л.Отгонжаргалын “Тээвэр ачлал” ХХК-д 1.4 тэрбум, Зам тээвэр, хөгжлийн сайд Я.Содбаатар өөрийн “Эпато анарваан” ХХК-д 1.2 тэрбум, УИХ-ын гишүүн Х.Болорчулуун өөрийн “Дорнод гурил” ХХК-д 950 сая, УИХ-ын гишүүн Г.Солтан өөрийн “Монгол Шаазан” ХХК-д 950 сая төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийг тус тус авчээ. МУ-ын УИХ-ын 76 гишүүдийн 65 нь МАН-ынх бөгөөд, тэдний талаас илүү нь энэ сангаас зээл авсан гэж АН-аас мэдээлжээ.

Тус санг 2000 онд жижиг, дунд үйлдвэр (ЖДҮ) эрхлэгчдэд шаардлагатай санхүүгийн эх үүсвэрийг төвлөрүүлэн, хөнгөлөлттэй нөхцөл бүхий зээл олгож, тэднийг дэмжих замаар эдийн засагт ЖДҮ-ийн эзлэх байр суурийг бэхжүүлэх, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх зорилготой анх байгуулсан юм. Энэ сан зээл олгох,

ЖДҮ эрхлэгчдийн туршлагыг нь харилцан солилцуулах, үйл ажиллагааг нь олон нийтэд сурталчлах, үзэсгэлэн худалдаанд хамруулах үүрэгтэй. Зээл нь 5 хүртэл жилийн хугацаатай, жилийн 3 хувийн хүүтэй, төлж эхлэх хугацаа нь 12 сар байх төгрөгийн зээл ажээ.

ЖДҮ-ийн санд улсын төсвөөс 2009 онд 30, 2010 онд 30.4, 2011 онд 290, 2013 онд Хөгжлийн банкны бондоос 48.9, 2014 онд ХБ-ны бондоос 99.9, 2016 онд төсвөөс 56.7, 2017 онд 50.6, 2018 онд 65 тэрбум төгрөгийг тус тус оруулжээ.

Мөн зээлийн эргэн төлөлтөөр энэ сангийн хөрөнгө өсч явах учиртай байсан. Гэтэл энэ сангийн дэлгэрэнгүй нэгдсэн тайлан хаана ч байхгүй, нууцхан явж ирсний ужиг нь ийнхүү тайлагдаж эхэллээ.

Уг нь тийм тайланг монголын төрийн аудитын газар гаргуулж шалгаж, ЖДҮ эрхлэгчдэд ил тод байлгах ёстой байсан. Гэтэл төрийн аудитын дарга, Монгол Улсын Ерөнхий аудитор Д.Хүрэлбаатар өөрөө “Цэн стайл” ХХК-даа тус сангаас хөнгөлөлттэй зээл авсан ажээ. Улсын гадаад аюулгүй байдлыг хангах үүрэгтэй ТЕГ-ын дарга асан Б.Хурц өөрийн “Гранд степп” компанидаа мөн зээл авчээ.

ТӨР ЗАСГААС ТЭРБУМТАН ТӨРҮҮЛДЭГ СҮЛЖЭЭ

Улсын болон нийслэлийн ЖДҮ-ийн санг эрх баригчид завшин зувчуулж байгаа тухай өмнө нь хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр гарч шуугиж байгаад удалгүй замхарч ирсэн. Төрөөс тэрбумтан төрүүлж байгаа нь ганц энэ сан ч биш, үнэ тогтворжуулах хөтөлбөр, тариалан эрхлэлтийг дэмжих сан зэрэг олон арван том жижиг сангууд байгаа. Мөн Засгийн газрын бондын орлогууд ч тэрбумтан төрүүлэхэд оролцдог.

Тариалан эрхлэлтийг дэмжих сангаас 2017 оны өвөл, хаврыг давахын тулд 51 мянган тонн хүчит тэжээлийг импортоор оруулж, хүндрэлтэй байгаа аймгуудад түгээх зорилгоор 40 тэрбум төгрөгийн хүүгүй зээл олгосон. Энэ зээл бас л төр засгийн удирдлагатай холбоотой компаниудаар дамжсан тухай яригдаж байна. Энэ зээл хэнд очсон, үр дүн юу болсон тайлан одоог хүртэл гараагүй, аудитоор баталгаажуулж байна.

Эдгээр санг удирдаж ирсэн бараг бүх эрх мэдэлтнүүд Монгол улсын толгой баячууд болсныг жил бүрийн хөрөнгө орлогын мэдээллээс нь мөшгин харж болно. Сангуудыг саадаг дарга нарын хөрөнгө арвижаад, иргэд нь ядуураад байгаагийн суурь шалтгаан бол энэ мэт авлига.

Монгол улсын төр засгийг сүүлийн 30 жил ээлжлэн болон эвсэн барьж ирсэн МАНАН-ийн санхүүжилт бүрхэг, нууцлагдмал байгаа нь авлигын эх үүсвэрийг төрүүлсээр байна. Намдаа 60 тэрбум төгрөгийн хөрөнгийг албан тушаалд очих хүмүүсээс түрүүлж төлүүлж босгох тухай МАН-ын удирдлагуудын ярианы алдагдсан дүрс бичлэг энэ бүхнийг тодорхой харуулдаг. Гэтэл АТГ нь энэ бичлэгийг хуурамч гэх зэргээр шалгахгүй, ямар ч арга хэмжээ авч чадахгүй байгаа нь авлигачдын гар хөл болсныг харуулж байна.

Намдаа өгсөн хандиваа албан тушаал, гадад томилгоо, тендэрт ялуулах, эсвэл хөнгөлөлттэй зээл авах зэргээр эргүүлж авдаг дэг жаяг тогтсон

нь монголын төр засгийн нэр хүндийг навс унагаж, иргэдийн дүргүйцлийг эрс бадрааж байна. Янз бүрийн сангийн нэрээр бүх иргэдээс хурааж авсан татварын орлогыг төр засагт ойрхон, тэднийг авлигаар тэжээж байдаг цөөн этгээдүүд завшиж байгаа нь ардчиллын нэр хүндийг унагаж, эдийн засгийн хөгжлийг гацааж байна.

Арилжааны банкны зээлийн хүү жилд 22 хувь байхад 3-5 хувийн буюу 5 дахин бага хүүтэй, эсвэл ямар ч хүүгүй зээл цөөхөн эрх мэдэлтэй хүнд очсоор байна. Тийм ч учраас төр засгийн сайд гишүүдийн компанитай өрсөлдөж чадахгүй болсон хувийн компаниуд бизнесээ хумиж, ажилчдаа халж, монголчууд Солонгос руу ямар ч хамаагүй ажил хийхээр цувах боллоо.

Нэгэнт л төр засгийн удирдлага нь зөвхөн хувийн эрх ашгаа бодох болсноор хөдөөгийн хөгжлийн бодлого алдагдаж хүн амын хагас нь нийслэл хотдоо бөөгнөрч, зам дээрээ түгжирч, бохир агаараас хордож байна.

БАНКНЫ ХҮҮГ ӨСГӨӨД БҮЙН ЦААД ШАЛТГААН НЬ АВЛИГА

Нийтийн хөрөнгө болох төсвөөс янз бүрийн сан, хөтөлбөр нэрээр эрх мэдэлтнүүд олон зуун сая, тэрбум төгрөгөөр өөрийн компанид бөөнөөр нь шилжүүлэх болсноор банкуудын хоорондын хадгаламж татах өрсөлдөөн улам ширүүсч ирлээ. Ялангуяа жижиг банкууд том хадгаламж эзэмшигчдэд зарласнаасаа өндөр хүү амлах болсон нь том банкуудыг ч хадгаламжийн хүүгээ өсгөхөд хүргэдэг.

Хадгаламжийн хүүгийн өсөлтийг дагаад зээлийн хүү өсдөг учир монголын хувийн хэвшил хүүлсэн хүүтэй зээл авахаас өөр сонголтгүй болдог. Банкны зээл бас хүртээмжтэй биш, эргэж төлөх баталгаа шаарддаг учир, банк бус санхүүгийн байгууллагууд банкны хүүгээс 50 хувь илүү хүү өгдөг.

Гэтэл дээрх сангийн жишгээр тэрбумаар нь бөөндөн зээл авсан улс төрчидтэй холбоотой иргэд, компаниуд авсан мөнгөө банкинд, зарим нь илүү унацтай болохоор ББСБ-аар дамжуулан хэд дахин өсгөдөг ажээ. Тэгээд ч банктэй эсвэл ББСБ-тай их хурлын гишүүд олон байгаа.

Аль ч нийгэмд авлига бий. Гэхдээ Монгол улсад парламентын засаглал байгаа учраас энэ гэмт хэргүүд илэрч байгаа юм. Энэ сангууд нэг өдөр бий болоогүй, урт хугацааны зориуд бодож хэрэгжүүлсэн төлөвлөгөөт хуйвалдаан. Энэ хуйвалдааныг үндсээр нь таслахын тулд буруутай этгээдүүдийг албан тушаалаас нь халах, зээлийг эргүүлэн төлүүлэх хэрэгтэй. Мөн авсан зээлийн мөрөөр мөшгөж, дансаар нь шалгаж, хэрэв банк, ББСБ-аар дамжуулан мөнгө хүүлсэн бол тэр орлогыг бас хураан авах замаар шударга ёсыг тогтоох шаардлагатай.

Энэ арга хэмжээг Ерөнхий сайд авч чадахгүй бол монголын төр засаг хямрах магадлал өндөр боллоо. 18 сарын дараа монголчууд төр засгаа шинэчлэх томоохон сонголт хийнэ. Түүнээс өмнө төр засгаа бүхлээр нь тараана гэвэл жоомоо алах гээд гэрээ шатахтай адил хэрэг болно.

2018.10.31

ДеФакто **тойм**

Ням гараг бүр VTV телевизээр 19 цагт гардаг Дефакто тоймын эмхэтгэл:
2018.10.28-ны дугаар

Долоо хоног бүрийн тойм, <http://jargaldefacto.com/category/12>

БИЗНЕС ДЭХ ТӨРИЙН ОРОЛЦОО

Монгол улс, АНУ-ын Засгийн газрын хооронд 1992-1993 онуудад байгуулсан “АНУ-аас Монгол улсад хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний тусламж үзүүлэх тухай” хэлэлцээрийн дагуу тусламжийн шар тос, цөцгийн тосны борлуулалтын орлогоос жижиг, дунд үйлдвэрийг дэмжих чиглэлээр зарцуулахаар 1993 онд Худалдаа үйлдвэрийн яам /хуучнаар/-нд жижиг, дунд үйлдвэрийн хэлтэс гэж анх байгуулагдсан. 2000 онд Засгийн газрын тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт орж, Үйлдвэр, худалдааны яам байгуулагдсанаар Үйлдвэр, худалдааны сайдын 2000 оны А/23 тоот тушаал гарч Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх санг өөрийгөө санхүүжүүлж, бие даасан хэлбэрээр ажиллуулахаар шинэчлэн зохион байгуулснаар өнөөдрийн ЖДҮХСангийн эхлэл тавигдсан. Одоо Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны харьяа Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сан нэрээр 24 ажилтантай, С.Төгсбилэг захиралтай ажилладаг.

5 жилийн хугацаатай, жилийн 3 хувийн хүүтэй, үндсэн зээлээс нь эхний 12 сар чөлөөлдөг, санхүүжилтийг зөвхөн төгрөгөөр олгодог, 2 тэрбум төгрөг хүртэл олгодог ийм зээл л дээ. МУ-ын эдийн засаг төрөлжихгүй байгаагийн нэг суурь шалтгаан нь төрийн дэмжих гэж байгаа мөнгө нь дэмжих шаардлагагүй хүмүүст очдог. Мөн төр засгийн эрх мэдэлтнүүд өөрсдөө ашиг сонирхлын зөрчил гаргаж, хувийн компаниуддаа давуу тал олгодгийг батлаж байна. Нөгөө талаас 60 тэрбумын хэрэг буюу улс төрийн намыг яаж санхүүжүүлж, яаж төр засгийн албан тушаалыг худалддаг, мөн төлсөн мөнгөө хэрхэн эргүүлээд албан тушаал, тендэр, хөнгөлөлттэй зээлээр авдгийг ил гаргаж ирсэн нэг жишээ боллоо.

Энэ хэрэг ингэж шуугиж байгаад л өнгөрөх биз дээ. Учир нь шүүх, хууль тогтоох, гүйцэтгэх гэсэн гурван засаглал хоорондоо ялгаагүй болчихоод байна. Тиймээс хариуцлага хүлээлгэж чадахгүй л байх. Харин энэ зээлийг

олон жил хөөцөлдөөд авч чадаагүй иргэд энэ Засгийн газрыг шүүхэд өгвөл шүүх нь муу ч гэсэн ажиллаад эхлэх байх. Үгүй байлаа гэхэд л 2020 оны сонгуульд өөрсдийн ул мөрөө үлдээж байгаа арга хэмжээ боллоо гэж харж байна.

Бусад сангууд ч гэсэн яг энэ маягаар явж байгаа. Энэ олон сангуудын үйл ажиллагааг хөндлөнгийн аудитоор оруулж, жил болгон тайланг нь вебсайт дээр нь тавьдаг, хэн авсан юу хийснийг нь гаргадаг журмаараа л явах ёстой. Ардчилал бол оролцоо шүү дээ. Бид сонгосон гишүүнээрээ дамжуулж шаардлага тавих гэдэг механизмыг мэдэхгүй байна. Ер нь бол төр засгийг хариуцлага тооцохыг шаардах л учиртай. Улс төрийн нам нэртэй нууц байгууллагуудыг тэжээгээд, тэд нараар өөрсдийнхөө юмыг хулгайлуулаад байгаад байна гэдэг нь тэвчих ёсгүй зүйл.

Төр бизнест улам их оролцож байгаа учраас л МУ-ын хөгжлийг зогсоож эхэлсэн. Учир нь төрийн нэрээр компани байгуулаад түүндээ намын гишүүнийг даргаар нь тавьдаг. Нэгэнт тухайн компанийг хариуцах эрх нь байгаа болохоор хөрөнгө завшдаг, шахаа хийдэг. Төрийн өмчит компани гэж хаяглаад байгаа болохоос биш үнэндээ намын өмчит болчихсон. Төрийн нэртэй намын компаниуд нь бүгд алдагдалтай ажилладаг. Хамгийн гол нь тэдний завшсан төлбөрийг нь иргэд төлж, монголчуудын гуравны нэг нь ядуу амьдарч байгаа. Төрийн нэртэй бүх компаниудыг жинхэнэ олон нийтийн эзэмшилтэй ХК болгох хэрэгтэй. МИАТ, Төмөр зам, Цахилгаан станц зэргийг ХК болгох ажлаа хийгээч ээ. Төр бол хөрөнгө, хүний эрх, аюулгүй байдлыг л хамгаалах үүрэгтэй. Тэгэхээр хувийн хэвшлийн хийж болох ажлыг төр хийхээ болиоч ээ.

ИРГЭНИЙ НИЙГМИЙН ДУУ ХООЛОЙ ХУМИГДАХ УУ?

Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн тухай хуулийн төслийг Хууль зүй, дотоод хэргийн яамнаас боловсруулж, УИХ-д өргөн барихад бэлэн болжээ. Төрийн бус байгууллагууд нь (ТББ) улс төр, аж ахуйн

нэгж, шашинтайгаа холилдон уусч, үндсэн үүрэг нь алдагдаж байгаа учраас үүнийг цэгцэлнэ гэж хууль боловсруулагчид хэлж байгаа.

Ийм хуулийн төсөл дөрөв, тав дахь удаагаа явж байгаа. Дандаа л хойшлуулдаг. Улс төрчдөд бүгдэд нь ТББ байгаа, нэг төрлийн спортын 2-3 холбоо бий болчихсон ба эзэн нь улс төрчид. Тэгэхээр төр засаг чинь ТББ-ыг бүрэн эзэмшихсэн байгаа байхгүй юу. Иргэний нийгэм гэдэг чинь ердөө л улс төрчдийн нийгэм болон хувирч, тэд нарын дуу хоолой болдог болчихоод байна. Нөгөө талаас ТББ нэрээр хүчирхийлэл, замбараагүй байдлыг өдөөн хатгасан хандлагатай хүмүүсийн нэгдэл олширч байна.

Энэ хуулийн төсөлд ТББ-ыг улс төрөөс, шашнаас, компаниудаас нь салгаж, жинхэнэ ТББ-уудыг ялгаж, түүнийгээ төрөөс дэмжиж ажиллана гэж байна. Тэгэхээр төрөөс санхүүжүүлж дэмжиж ажиллана гэж байгаа учраас дахиад л улс төрөөсөө хараат болчихно. Мөн улс төрийн үйл ажиллагаа явуулах гэж ТББ байгуулвал хувь хүнийг 3 сая, байгууллагыг 30 сая төгрөгөөр торгож,

уг ТББ-ыг шууд хаана гэсэн заалт байгаа. Энэ нь улс төрийн нам шиг үйл ажиллагаа явуулж байгаа намын харьяа олон нийтийн байгууллагыг хэлж байгаа юм. Намын залуучуудын холбоо, оюутны холбоо, ардчилсан эмэгтэйчүүдийн холбоо гэх мэт ТББ гэсэн нэртэй, намын үйл ажиллагаа явуулж байгаа байгууллагуудыг ТББ биш Нам гэдэг статусаар байлгах хэрэгтэй. ТББ татвар төлдөггүй болохоор ТББ-ын нэрээр өөр байгууллага байгуулаад мөнгө оруулаад ашиг хийж байгаа.

Шашны байгууллага бол хүмүүсийн итгэл үнэмшил дээр байгуулагддаг учраас шашны байгууллагаараа л байх ёстой. Энэ шашны үйл ажиллагаа нь МУ-ын төрийн эсрэг байх ёсгүй. Францад ингэж хууль гаргаад бүх сүм хийдэд Франц улсын тугийг тавьчихлаа шүү дээ. Аль нэг шашныг давамгайл гэж зарлавал шашин төр рүү орчихдог. Учир нь шашны байгууллагын нөлөө маш их. МУ бол шашны бус төртэй буюу энэ 2 зүйл тусдаа гэсэн үндсэн хуультай орон шүү дээ.

ЗАХИРГААНЫ ЕРӨНХИЙ ХУУЛИЙН ӨӨРЧЛӨЛТ ХЭНД АШИГТАЙ ВЭ?

Монгол Улсын Засгийн газраас санаачилсан Захиргааны ерөнхий хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг Улсын Их Хурлын гишүүн, ЗГХЭГ-ын дарга Г.Занданшатар /2018.06.15/ Улсын Их Хурлын дарга М.Энхболдод өргөн барьсан. Захиргааны ерөнхий хуулийн нэмэлт өөрчлөлтийн хуулийн төслийг маш олон хуульчид, мэргэжлийн хүмүүс эсэргүүцэж байгаа.

Энэ нэмэлт өөрчлөлтөд ЗГ болон түүний харьяа байгууллагууд, орон нутгийн байгууллагуудыг захиргааны шүүхийн хяналтаас гаргана гэсэн заалт явж байгаа юм. Тэгээд ЗГ-ын шийдвэрийг буруу, бидний эрх ашгийг зөрчсөн гэж үзвэл Үндсэн хуулийн цэц дээр очно гэж байгаа. Гэтэл Үндсэн хуулийн цэц үндсэн хууль

зөрчсөн эсэхийг л тодорхойлдог болохоос тухайн хүний эрх ашиг зөрчигдсөн үү гэх мэт асуудал руу ордоггүй. Хэрвээ үндсэн хуулийн цэц үндсэн хуулийг зөрчсөн байна гэж үзвэл гаргаж байгаа шийдвэр нь их ноцтой юм болно. Нэгэнт л үндсэн хуулийг зөрчсөн бол ЗГ-ыг огцруулах шаардлагатай болчихно.

Үндсэн хуулийн цэц рүү Ерөнхийлөгч 3 хүн, шүүх засаглал 3 хүн, их хурал 3 хүн томилдог. Гэтэл шүүх засаглалын тэргүүнүүдийг Ерөнхийлөгч томилдог тэгэхээр шүүхээс бол "Ерөнхийлөгчийн" 3 хүнийг л цэц рүү явуулна. Ингээд Ерөнхийлөгч гэдэг хүн үндсэн хуулийн цэцэд үндсэндээ 6 суудалтай суугаад байна. Тэгэхээр ЗГ-ын шийдвэрийг үндсэн хуулийн биш гэж үзвэл Ерөнхийлөгч дуртай цагтаа дуртай ЗГ-аа огцруулах боломжтой болчихож байна. Хэрвээ энэ хууль мөн ТББ-ын хуулийг баталчихвал сонгуулийн өмнө ноцтой үр дагавар авчирна л даа.

Дефакто тоймын гол агуулгыг хураангуйлан бэлтгэв

Тоймын бүрэн эхийг jargaldefacto.com вебсайтаас үзэх боломжтой.

JARGAL DEFACTO

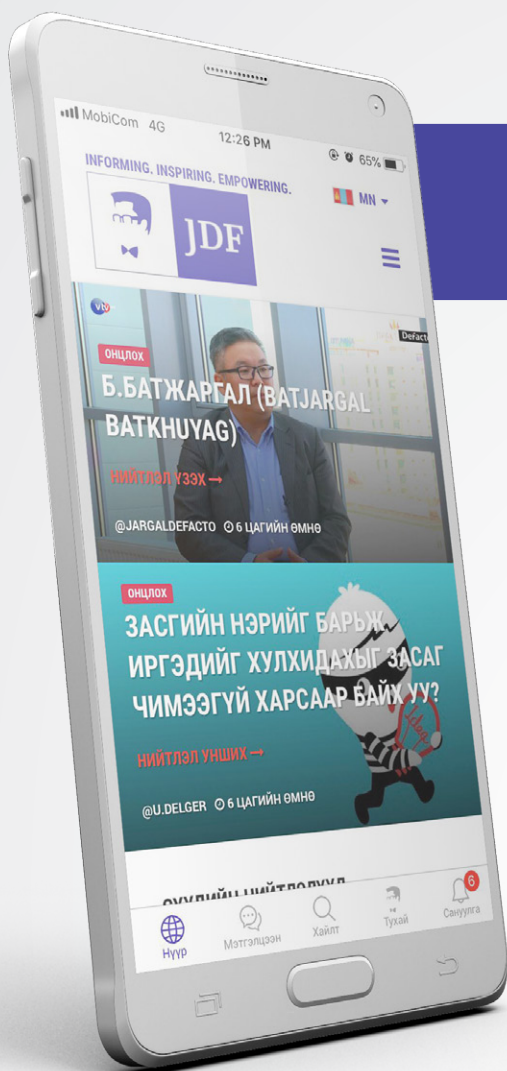
ГАР УТАСНЫ АППЛИКЭЙШН

The Defacto Gazette

➤ АНГЛИ

➤ МОНГОЛ

➤ ЯПОН

GOOGLE STORE

APP STORE

Та “Дефакто Газет” цахим сонинг төлбөргүй тогтмол хүлээн авахыг хүсвэл
www.jargaldefacto.com болон www.defacto.mn вебсайтад өөрийн имейлээ бүртгүүлнэ үү.

РЕДАКЦЫН ЗӨВЛӨЛ

Ерөнхий эрхлэгч:
Дамбадаржаагийн Жаргалсайхан

Ерөнхий Редактор:
Ганбаатарын Жавзмаа

ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН БАГ

Отгонсүрэнгийн Билгүүн
Адъяагийн Тунгалаг

ХОЛБОО БАРИХ

✉ editor1@jargaldefacto.com
☎ +976 94109342
🌐 www.defacto.mn
www.jargaldefacto.com